

PREGLEDI I MIŠLJENJA

Ruža Jeličić¹
Tehnička škola „Ivan Sarić“, Subotica

Primljen: 3.2.2021.
Prihvaćen: 19.4.2021.
STRUČNI NAUČNI RAD
UDC: 37.018.1:316.4.06
37.018.1: 159.922.72/.75
DOI: 10.19090/ps.2021.1.3-11

NE – RIJEČ KOJA LIJEČI

Sažetak

Svaki dobar roditelj poželjet će reagirati na ono što u određenom trenutku motivira dijete. Početna motivacija često uključuje duboko nezadovoljstvo koje dijete osjeća, što obično odražava mnogo dublje potrebe sadržane u problemu ili netrpeljivosti. Nezadovoljstvo je jedna od najjačih motivacijskih sila za promjene. Ispod očite površine redovito se nalazi puno toga što dijete nastoji predstaviti. Problemi i prepreke u svojoj su srži značajni, razvojni, koherentni i potencijalno transformirajući. Energija sukoba je energija transformacije. Iskreno reći kako se osjećamo i što želimo, a što ne želimo važno je za naše dostojanstvo i samopoštovanje. Ne služi za ograđivanje i održavanje osobnog prostora. Prenosi poruku: „To sam ja sa svojim interesima, potrebama i željama!“ Ako se pravilno koristi, to je sredstvo neovisnosti i obrane od eksploatacije. Potrebna je hrabrost da se izgovori, jer sa sobom nosi opasnost od sukoba, ali potrebno je za postavljanje osobnih granica.

Gljučne riječi: ne; granica; dijete; roditelj; uloga

Uvod

Središnje aktivnosti djeteta su spoznaja, učenje i cjelokupna svakodnevna životna praksa. Kroz odgoj, obrazovanje i postavljanje granica, dijete koje raste i sazrijeva neprestano se susreće sa zadacima i zahtjevima. Kako ih on / ona rješava, njegova se osobnost razvija i oblikuje. Dijete je aktivni subjekt i najizravniji je oblikovatelj svoje osobnosti. Roditelji bi trebali utjecati na svoju djecu kako bi probudili kreativnost, razne aktivnosti, razvijali ih i usmjeravali u skladu s obrazovnim ciljevima.

¹ ruzajelicic12@gmail.com

Roditelji su često skloni mentalnoj i duhovnoj aritmetici računa. Proučavaju dijagrame i grafikone i bave se uzaludnom matematikom nastojeći dešifrirati formulu sreće (Juul, 2019). Kad šute, a trebaju nešto reći - pate; kad pristanu na ustupke - emocionalne, profesionalne, obiteljske - pate; svaki put kad rade nešto što im se ne sviđa, a ono na što ih natjera nečija nasilna volja – oni pate. Svaki put kada hrabro pokažu svoju autentičnost predstavlja trenutak duboke, istinske, sveprožimajuće sreće. Osnovna ideja ovog rada je pokazati da poštujući svoju hrabrost, ranjivost i integritet, roditelji obogaćuju i ispunjavaju djetetov život. Na taj način djeca rastu u zdravije, sretnije i ispunjenije ljude.

Uloge/Stanja

Igra je niz komplementarnih skrivenih transakcija koje se približavaju vrlo određenom, predvidljivom ishodu. Na površini se može vidjeti da je to skup transakcija koje se obnavljaju, često na identičan način, s prividnom vjerodostojnošću iza koje leži stvarna motivacija (Berne, 2013, str. 19). Njihova osnovna karakteristika nije zabava, već svjesna ili nesvjesna namjera da udovolje nekoj potrebi (Berne, 2013). U današnje vrijeme ne postoji velika bliskost među ljudima. Neki oblici intimnosti su nepodnošljivi za mnoge zbog čega ljudi igraju igre kako bi postigli ono što im nedostaje. Cilj svake igre je postići određeni dobitak ili prednost. Igramo se kao djeca kada počinjemo shvaćati da ne uspijevamo uvijek u iskrenim i otvorenim nastupima. Djeca uče od roditelja njihove igre, prema principu modela, kako zbog potrebe da ih prihvate, tako i zbog toga što imaju taj primjer kao uzor u svom mikrovalnom svijetu, ne znajući da postoje i druge mogućnosti (Bruer, 1999). Otuda razumijevanje zašto neka djeca ulaze u sumnjive igre, koje izgledaju nejasno i sa lošim posljedicama - iz potrebe za prepoznavanjem, kontaktom i povezivanjem (Bruer, 1999).

U svakoj se igri očituje jedan od tri ega - stanja osobe (Berne, 2013, str. 8-9): *stanje djeteta, roditelja i odrasle osobe. EGO - STANJE RODITELJA: kada roditelj govori od nas, ponašamo se kao roditelj, reagiramo poput njega/nje, koristimo iste ili slične geste, osjećaje, držanje, riječi; EGO -STANJE DIJETETA: kada dijete govori od nas, ponašamo se na isti ili sličan način kao kad smo bili dijete; EGO – STANJE ODRASLOG: kad odrasla osoba govori od nas, mi vršimo objektivnu procjenu situacije i formuliramo svoje misli, zaključke ili probleme bez predrasuda.*

Jedna od najpoznatijih igara, koju svi igramo od djetinjstva, je manipulacija, to jest igra upravljanja drugima (Coles, 1997). Kad deca ne uspiju dobiti od roditelja ono što im je važno, poput nježnosti, ljubavi, predanosti, pažnje, oni pokušavaju različite načine ili metode koji ih mogu dovesti do toga – laganje, bolest, plač, agresija, povlačenje. Ako roditelji pristanu sudjelovati u toj igri, djeca uče da je to način da dobiju ono što im je važno i nastave s tom igrom kroz život, modificirajući je u skladu s novim okolnostima. Odrasla osoba koja igra igru manipulacije vjeruje da nije dovoljno dobra i vrijedna u sebi, pa mora falsificirati i nadograditi sliku koju predstavlja svijetu. Ti-

jekom te igre čovjek se sve više gubi kroz sve veći jaz između onoga što uistinu jest i načina na koji se želi predstaviti (Coles, 1997).

Klasična igra koju djeca igraju s roditeljima je sljedeća: ako je jedan od braće i sestara često bolestan, a roditelji mu posvećuju puno pažnje, drugo dijete može djelovati na isto ili slično ponašanje. Ako uspije uvjeriti roditelje, ovaj će nastup upotrijebiti i u drugim vezama, kad odraste - dijete se osjećalo ljubomorno zbog privilegija svoje sestre / brata i pretvaralo se da je bolesno kako bi sebi steklo privilegije. Drugi primjer je igra u kojoj se dijete predstavlja kao nekompetentnije i gluplje nego što jest i tako postiže da se od njega/nje ne očekuje puno, i na taj način je pošteđeno odgovornosti, rada, zadataka (Rjepina i drugi, 1969).

Kako odrastamo, gradimo optimalan način izražavanja svog identiteta u cilju zaštite vlastitih interesa, ali bez otuđenja od drugih (Coles, 1997). Neka djeca zapanjujuće pretjeruju u svojim molbama i zahtjevima. Izuzetno je važno da se roditelji mirno i odlučno protive i odbijaju te zaštite pravo na svoje vrijeme i energiju. Razlika između uspješnih i neuspješnih roditelja je u tome što su prvi uvijek u stanju reći *ne*. Djeca vole prihvaćanje, potvrdu, odobravanje. *Da* ohrabruje onog kome je upućeno, ali može skupo da košta onoga ko ga izgovara. S druge strane *ne* je grubo i neprijatno, ali štiti nas i oslobađa tuđeg utjecaja. Reći *ne* može biti teško, ali je neophodno. Svaki put kad roditelji nevoljko pristanu na nešto, dio njihove cjelovitosti nestaje, dok odbijanjem, njihov integritet ostaje neoštećen (Juul, 2011).

Granice

Postavljanje granica jedan je od temelja za očuvanje obiteljskog mira i samopoštovanja. Mnogi roditelji ne mogu reći *ne*, ali na tome bi trebali ustrajati. Roditelji trebaju biti svjesni mehanizama koji će im pomoći da se obrane od dječjih nerealnih želja i očekivanja. Sposobnost odbacivanja i suprotstavljanja donosi mnogo koristi. Ako uspijeju reći *ne* djeci koja pređu granice, roditelji će dobiti injekciju samopouzdanja i energije. Za to je potrebno svladati ozbiljnu mentalnu prepreku. Prepuštamo se ljudima do kojih nam je stalo jer se bojimo da ih ne izgubimo, a taj strah oduzima roditeljima snagu da kažu *ne* kada je to najpotrebnije. Psihologinja Judith Sills (2020) uvjerava nas da ako nismo u mogućnosti reći *ne* kad je to potrebno, vjerojatno nas druga strana voli manje i više nas kontrolira.

Mentalna bol zbog negativnih podražaja veća je od užitka zbog jednako jakih pozitivnih podražaja. Vježbanje moći odbacivanja i protivljenja zahtijeva prevladavanje jedne velike prepreke: nelagode zbog tuđe ljutnje ili ozljede. *Ne* ispunjava sugovornika negativnom emocijom, čak i ako se izgovara pažljivo i iskričljivo (Juul, 2011). Ljudski mozak je programiran da brže, snažnije i trajnije od pozitivnog odgovora registriira odbacivanje (Swaab, 2014). U prirodi je izbjegavanje negativnosti ključno za opstanak i zato ima prednost nad postizanjem pozitivnog ishoda. Sposobnost da kaže *ne* jedna je od najvažnijih osobina koje roditelj može razviti. Odbacivanje i protivlje-

nje su neophodni kako bi roditelji osigurali vrijeme za svoje aktivnosti i ciljeve. Ako to nisu u stanju, djeca će im postaviti raspored i ograničiti njihova postignuća. Ako budu u stanju reći *ne*, djeca će im se obratiti samo sa smislenim zahtjevima, umjesto da ih pitaju što god im padne na pamet.

Roditelji moraju biti uporni i izbjegavati poslušnost svojoj djeci iz slabosti i neodlučnosti (Juul, 2019). Osnova zdravog obiteljskog života je pažnja prema svakom članu. Moramo obratiti pažnju na želje i osjećaje prema svakom članu obitelji, jer sebičnost pojedinca lako može dovesti do neugodnih sukoba (Greenspan, 2013). Ako nam nedostaje međusobna pažnja, razmatranje i tolerancija, ako priznajemo samo svoje, a ne mišljenje drugih, ako ne postoji dogovor među članovima obitelji, zdrav međuljudski odnos se ne može razvijati. Zatim je svaka obrazovna metoda neuspješna i bezuvjetno je potrebna stručna pomoć. Postoje različite vrste pažnje. Zdrava pažnja znači da dijete prihvaćamo kao individuu (Gurian, 1999). Tako prihvaćamo njegov / njezin lik.

Djeca osjećaju jasnu i razumnu odlučnost i prihvaćaju je (Bear&Bear, 2011). Izraziti snažan stav velik je izazov za roditelje. To znači da moraju biti sigurni i mirni. Za to im treba hrabrost, snaga i veliko strpljenje. Biti snažan, izdržati, ne oklijevati i ne odustajati - to je zaista težak i zahtjevan zadatak. Roditelji se ne smiju suprotstavljati djetetu iz pakosti ili u želji da ga optuže za nepristojnost, već iz uvjerenja da više ne želi trpjeti takvo djetinjasto ponašanje, a sve u ime djeteta i u vlastito dobro. Ako im nedostaje odlučnosti, djeca ih doživljavaju kao nevoljne lutke s kojima mogu raditi sve što žele. Dakle, nikada ih neće shvatiti ozbiljno, niti će obratiti pažnju na njih. Djeca mogu lako manipulirati roditeljima kojima nedostaje odlučnosti, jer znaju koristiti svoj blagi karakter.

Kad odlučno reagiraju, umjesto da se sa djetetom svađaju oko toga tko je glavni, primijetiti će da dijete počinje razmišljati o svom ponašanju. Na taj način djeca polako prestaju kriviti roditelje za svaki problem i uče biti odgovorni. Roditelji se ne bi trebali svađati sa svojom djecom i davati im naredbe. Njihova reakcija treba biti bez preinaka i upotrebe nepotrebnih riječi (Dawirs&Gunther, 2012). Djeca nisu niti nesigurna ni neodlučna i zato prkosno reagiraju. Na taj način daju do znanja tko je glavni i stječu naviku ne cijeniti druge i ignorirati tuđa mišljenja (Montessori, 2016). Djeca koja nisu naučila obraćati pažnju na tuđe osjećaje postaju *tirani* koji se ne znaju kontrolirati. Konfliktno situacije ne mogu se riješiti nepotrebnim komentarima ili prijetnjama. Djeca neće naučiti ništa od prijetnji, ali će naučiti od posljedica njihovog lošeg ponašanja. Kad umjesto prijetnji postoje razumne logičke posljedice, koje se ne pretvore u kaznu, dijete će naučiti poštovanja i odgovornosti (Dawirs&Gunther, 2012).

Djeca često oslušaju sebe i razmišljaju o sebi. Već u pubertetu započinje prvo stvarno i kritičko vrednovanje sebe. Ta se kritika ne odnosi samo na vlastitu osobnost, već postupno obuhvaća okoliš, posebno roditelje. Djeca vrlo brzo utvrđuje jesu li roditelji zaista onakvi kakvi se pojavljuju njoj / njemu i drugim ljudima (Montessori, 2016; Osho, 2015; Tough, 2013) Ako ustanove da ne postoji sklad između riječi i djela, rodi-

telji će izgubiti autoritet u njihovim očima. U kritičkoj procjeni djeca koristi već usvojene moralne norme. Način na koji je usvojio/la ove norme vrlo je važan. Ako ih je od odraslih uzeo/la iz poštovanja i samopouzdanja, njegov/njen razvoj bit će usredotočen na samopouzdanje i neovisnost. Da ih je, međutim, od odraslih uzimao/la samo iz ovisnosti i pokornosti, iako nije bio uvjeren/na da je to tako ispravno, ne bi se razvijao/la u pravcu samokritike. Samo samokritičnost omogućava razumijevanje razlike između vlastitog ponašanja i utvrđenih i priznatih normi (Coles, 1997).

Svako dijete treba model odgovarajućeg ponašanja. Roditelji trebaju upoznati svoju djecu, trebaju upoznati sebe i eksperimentirati kako bi pronašli granice koje djeluju. Roditelji moraju svojoj djeci osigurati stabilno okruženje, oni im moraju stvoriti pravila i uspostaviti njihov položaj u odnosu na svoj (Greenspan, 2013). Popustljiv roditelj predaje se lako, dopušta da se pravila ne izvršavaju, samo se predaje tako da djeca ne pripreme prizor za njega. Najbolja atmosfera za odgoj djece je okruženje puno poštovanja i ljubavi u kojem točno znate što dijete sve može, a što ne može raditi cijelo vrijeme. Vrijeme provedeno s djetetom treba sastojati od produktivnih, pozitivnih, međusobnih utjecaja. Dijete koje se odgaja na ovaj način gotovo nikada ne prigovara, ono rijetko prkosi i gotovo nikada nije bezobrazno (Bergmann, 2011).

Radionica o granicama i roditeljstvu

Tijekom siječnja - ožujka 2020. godine u Tehničkoj školi "Ivan Sarić" u Subotici organizirane su radionice posvećene ovom radu. Razmišljanje jedne majke na temu ograničenja i postavljanja granica je sljedeće: *Djecu treba voditi. Učimo ih da rastu kroz greške i da budu bogatiji svakom pogreškom za neko drugo iskustvo. Na taj ih način programiramo da život gledaju s ljepše i pozitivnije strane. Učimo djecu optimizmu, navici koja će ozbiljno definirati i njih i njihova očekivanja od života. Sjetite se u životu ljudi koji su vas najviše nadahnuli i koje ste najviše cijenili. Tko god da je to bio, tim ljudima je moralo biti zajedničko jedno - vjerovali su u vas. Oni su u vama vidjeli ono što drugi nisu. I ukazali su vam povjerenje, što vas je također potaklo da ih ne razočarate i dosegnete sliku koju su o vama njegovali. Mišljenje jednog oca na istu temu je: *Vrlo je važno naučiti djecu da znaju što žele, a što ne žele. Što duže tu iskrenost držimo prema sebi kod djece, a da ih ne ograničavamo svojim procjenama što je za njih realno, prirodnije će biti da čuju svoju unutarnju navigaciju i ostvare svoje potencijale. Pitanje „ Zašto je to važno za vas? ”izvršno je i trebali bismo ga često pitati svoju djecu. Odgovarajući na ovo pitanje, djeca postaju svjesna svojih dubokih vrijednosti, koje su naša najjača unutarnja motivacija.**

Istraživanje među roditeljima pokazalo je da djecu ne treba kritizirati, već im pomoći uvidjeti nove mogućnosti, a ne ograničenja. Neka pitanja koja bi roditelji mogli postaviti svojoj djeci su:

Kako mislite da biste to mogli učiniti drugačije?

Čemu vas može naučiti današnja pogreška?

Što mislite koju nam poruku šalje ova situacija?

Što sljedeći put možeš učiniti drugačije?

Koji biste rezultat željeli postići? Što vam u tome može pomoći?

Također, roditelji su istakli da:

** Djecu treba iskreno slušati s posebnom pažnjom na neverbalnu komunikaciju kroz koju se uočavaju detalji. Slušajte ušima, očima i srcem.*

** Ne prekidajte djecu i dopustite im da kažu što je važno. Ne žurite s savjetima i slušajte ono što ih brine.*

** Budite stvarno prisutni kad ste s djecom.*

** Omogućite djeci interakciju s vama pružajući im vašu podršku i priliku da vam daju iskrene povratne informacije.*

** Iskreno i točno pohvalite dijete. Ne dajte lažne komplimente, već pričekajte da se u ispravnoj situaciji pohvalite za nešto što je majstorski učinjeno.*

** Pokažite djeci da vam je istinski stalo do njih. Upoznajte ih kroz pitanja o hobijima, željama i ambicijama.*

Nije svaka pomoć zaista korisna

Djeca su evolucijski strukturirana da budu društvena bića, da traže ljubav, osjećaju potrebu da ih ljudi poznaju i potrebu da utječu na druge. Djeca će učiniti sve kako bi zadovoljile ove duboko ukorijenjene potrebe i nastojat će naučiti ponašanja koja će im omogućiti da dobiju ono što im treba (Lindenfield, 2003; Motessori, 2016; Tough, 2013). Roditelj je potencijalno kreativan faktor koji može promijeniti njihovo dijete. Da bi izvukli plemenite osobine od djece, roditelji moraju razumjeti da je djetetovo ponašanje uvjetovano njihovim obrascima ponašanja. Ovaj postupak započinje sljedećim pitanjima koja si postavljate: *Kako tretiram svoje dijete? Podstičem li dobro ili loše ponašanje svojim postupcima i pažnjom? Što privlači pažnju mog djeteta i potiče moje reakcije?* Roditeljova prisutnost, društveni kontakt koji ostvaruje s djetetom, činjenica da im često govori o vrijednostima, načinima na koje se neke stvari rade, o onome što je ispravno, sve to pridonosi djetetovoj unutarnjoj stabilnosti i omogućuje djetetu da raste i da se razvija (Scott -Land, 2019).

Iako roditelji vole svoju djecu, njihova predanost nije uvijek dovoljna i ne vodi željenom cilju. Odrastajuća djeca moraju ovladati potrebnim vještinama kako bi izrastala u snažne ljude koji će se znati nositi u svijetu. Za roditelje je to duga i često zahtjevna borba, ako ne i najodgovornija zadaća koju moraju obaviti. Ako uklone sve neugodnosti s djetetovog puta, ako mu služe i previše ga pokvare, preuzimaju kontrolu nad njegovim životom iz njegovih ruku (Bergmann, 2011). Rezultat je čovjek koji je nesposoban za život. Dijete odgajano na ovaj način neće moći graditi i njegovati zdrave odnose, jer nitko osim roditelja neće htjeti prihvatiti njegovo maženje. Roditelji ne bi trebali polagati život svojoj djeci. Glavna uloga roditelja je omogućiti djeci da sami uklanjaju male prepreke s puta. To bi ih ohrabrilo i ukazalo im povjerenje. Važno je

da oni vjeruju u djetetove nevjerojatne sposobnosti. Djeca koja su naučila samostalno izvršavati svoje obveze, bolje će se snaći u životu, bit će sigurnija i hrabrija.

Roditelji se previše trude da odgajaju svoju djecu u zaštićenom okruženju. Stalno ih nadziru kako bi ih zaštitili od bolnih iskustava. Žele da djeca odrastaju onako kako su zamišljala i ne shvaćajući da ih na taj način ometaju u pravilnom razvoju. Roditelji bi trebali podržavati svoju djecu. Podrška znači da dijete nije opterećeno ničim, već da mu je dana sloboda da bude neovisan kada to želi (Dawirs&Gunther, 2012). Dječja neovisnost proizlazi iz povjerenja koje djeca imaju u sebe i svoje roditelje. Ako djetetu pružimo život u zdravom okruženju i atmosferi punoj ljubavi, ono će biti neovisno i izgradit će svoj stav, što je potpuno prirodno. Roditelji trebaju pažljivo pratiti djetetove aktivnosti i podržavati ga. Roditelji bi trebali izbjegavati nepotrebnu kontrolu i kritike.

Treba ozbiljno shvatiti djetetove misli, osjećaje, snove i unutarnji svijet. Dobar roditelj poštuje svoje dijete, poštuje ga kao pojedinca i uzima njegove potrebe i želje prilikom donošenja odluka. Važno je da svaki roditelj preispita svoje vlastite stavove kako bi svojoj djeci omogućio da sačuvaju svoje (Juul, 2019). Roditelji bi trebali prihvatiti djecu zbog onoga što jesu, a ne zbog onoga što bi trebali biti ili raditi. *Poštovanje je dinamičan proces, nešto što sugerira da bismo trebali pokušavati svaki dan ponovo* (Juul, 2018, str.12). Uspjeh roditelja utoliko je bolji ako je dijete snažnije definirano kao pojedinac. To znači da je dijete svjesno što želi, a što ne želi i ima priliku to jasno izraziti. Svako je dijete pojedinac sa svojim potrebama koje želi da ih i drugi prepoznaju. Mnogi roditelji to teško prihvaćaju jer sami nisu naučili kako sačuvati svoj integritet. Na roditeljima je da preuzmu punu odgovornost za svoje postupke.

Svaki sukob s drugima može se izliječiti kad postanemo svjesni sebe i kad možemo razraditi svoje unutarnje nesuglasice (Nanetti, str. 233). Roditelji trebaju doći u kontakt sa svojim strahovima, tražiti poštivanje svojih granica, izraziti se dostojanstveno i čvrsto u svom glasu, naučiti reći ne kako bi došli do iskrenog da (Nanetti, 2008). Roditelji i djeca mogli bi poboljšati svoj odnos samo ako bi naučili otkrivati svoje potrebe slobodno i spontano, bez tendencije da se zadovolje ili napadnu. Oružje koje će roditeljima donijeti pobjedu u prevladavanju poteškoća ne leži u zadovoljenju ili svladavanju, već u sposobnosti da se afirmiraju kako bi bili ono što jesu (Tomanović, 2002; Polić, 2015). *Pobjednik nije onaj koji se pasivno povuče prije svakog sukoba zbog kukavičluka ili da bi imao svačiju ljubav, niti onaj koji sve što želi dobije agresivno ne gledajući nikoga u lice, već je pobjednik onaj koji zna iskoristiti vlastita sredstva kako bi bio cijenjen, tko zna izraziti vlastite želje, tko zna braniti svoj prostor i svoja prava, tko zna izvršiti svoja djela, a da pritom nikoga ne povrijedi* (Nanetti, str. 235).

Zaključak

U procesu roditeljstva vrlo je važno slušati i stvarno čuti. Kroz ovu ulogu roditelji uče vještine preobrazbe i rasta, prateći rast i razvoj svoje djece. Roditeljstvo je

izuzetno zahtjevna uloga. Unatoč mišljenju da roditelji odgajaju svoju djecu, oni ih zapravo stvaraju svojim primjerom. Ne riječima, već svakodnevnim djelima, ljubavlju i vjerom u njih.

Dobar roditelj nije spasitelj djeteta, ali daje djetetu priliku da se bori za sebe. Dobar roditelj poštuje sebe, ali i druge, ne prihvaća zlostavljanje od nikoga, prihvaća odgovornost, ali nije preplavljen krivnjom, otvoreno dijeli s djetetom svoje nedostatke i omogućuje djetetu da uči iz osobnih pogrešaka. Dobar roditelj uravnotežuje individualnost i bliskost; koristi ga u tvrdnjama umjesto optužbi; postavlja i poštuje granice; ne dovodi treću osobu u međusobni sukob; ljubav ne poistovjećuje s pretjeranom zaštitom, krivnjom i kontrolom; njeguje humor, igru, zadovoljstvo i pozitivnu energiju u obitelji.

Ako roditelji zvuče agresivno i zapovjednički, dijete će se osvetiti istom mjerom. Ukoliko obrate pažnju na svoje izraze lica i izbor riječi iznenadit će se pozitivnim rezultatom. Kad se roditelj obraća djetetu s puno pažnje i ljubavi, ono neće biti agresivno. Obiteljska atmosfera više neće biti napeta, a zajednički život biti će ispunjen radošću. Mnogi roditelji previše govore. Djeca imaju pravo ponekad se povući u svoj omiljeni kutak. I oni imaju svoje tajne. Roditelji bi trebali omogućiti djeci da samostalno otkrivaju i istražuju. Nije uvijek najbolje pratiti trendove u odgoju djeteta, a suvremeni trendovi podrazumijevaju bezbroj aktivnosti u koje dijete mora biti uključeno. Roditelji ne bi trebali biti *menadžeri* djece, već trebaju slušati zdrav razum i slijediti djetetove potrebe.

Djeca su osjetljiva i ne smijemo ih doživljavati kao svakodnevne obveze koje moramo ispunjavati. Oni su divna bića o kojima moramo voditi računa i koje moramo naučiti da hrabro hodaju kroz život. Svako dijete je jedinstveno na svoj način. Svako dijete ima svoje misli, želje i potrebe. Roditeljstvo ne znači samo poteškoće i brige. Umjesto da se brinu i žale, roditelji bi se trebali posvetiti djetetu, radovati se s njim, učiniti život boljim za sebe i svoje obitelji i uživati u životu.

Literatura

- Bear, U., & Bear, G. (2011). *Kako deca osećaju?* Beograd: Laguna.
- Berne, E. (2013). *Koju igru igraš?* Novi Sad: Psihopolis.
- Bruer, J. (1999). *The Myth of the First Three Years*. New York: Free Press.
- Bergmann, V. (2011). *Disciplina bez straha*. Beograd: Laguna.
- Coles, R. (1997). *The Moral Intelligence of Children*. New York: Random House.
- Dawirs, R., & Gunther, M. (2012). *10 najvećih zabluda o vaspitanju i šta možemo da uradimo bolje*. Beograd: Laguna.
- Filliozat, I. (2020). *Više se ne razumemo*. Beograd: Laguna.
- Filliozat, I. (2020). *Dete me izaziva*. Beograd: Laguna.
- Gurian, M. (1999). *The Good Son*. New York: Tarcher.
- Greenspan, S. (2013). *Sigurno dete*. Beograd: Eduka.

- Heitner, D. (2019). *Deca digitalnog doba*. Beograd: Finesa.
- Juul, J. (2011). *Znati reći ne mirne savjesti*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Juul, J. (2018). *Četiri vrijednosti koje će djecu pratiti do kraja života*. Split: Harfa.
- Juul, J. (2019). *Od odgoja do odnosa*. Split: Harfa.
- Juul, J. (2019). *Coaching za roditelje*. Split: Harfa.
- Lindenfield, G. (2003). *Samopouzdana deca*. Beograd: Plato.
- Montessori, M. (2016). *Upijajući um*. Beograd: Miba Books.
- Montessori, M. (2016). *Otkriće deteta*. Beograd: Propolis Books.
- Nanetti, F. (2008). *Kriza kao šansa*. Beograd: HESPERIAedu.
- Osho. (2015). *Knjiga o deci*. Beograd: Leo commerce.
- Polić, M. (2015). Razložnost odgoja. *Metodički ogledi*, 22 (2): 165-188.
- Rjepina, T. A., Lavrov, A. S. & Lavrova, O.A. (1969). *Osećanja, igra, rad*. Novi Sad : Kulturni centar.
- Sills, J. (2020). *Excess Baggage: Getting Out of Your Own Way*. New York: Goodreads Press.
- Swaab, D. (2014). *Naš mozak –to smo mi*. Novi Sad: Plato.
- Scott, J., & Land, S. (2019). *Samopouzdana roditelji*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Tough, P. (2013). *Kako djeca uspijevaju*. Zagreb: Profil knjiga.
- Tomanović, S. (2002). Životni stil porodice i svakodnevni život deteta. *Зборник Филозофског Факултета*. Серија Б, (17), 305–321.

NO - A WORD THAT HEALS

Abstract

Every good parent will want to react to what motivates the child at a given moment. Initial motivation often involves the deep dissatisfaction the child feels, which usually reflects the much deeper needs contained in the problem or intolerance. Dissatisfaction is one of the strongest motivating forces for change. Beneath the obvious surface there is regularly a lot of what the child is trying to present. Problems and obstacles are at their core significant, developmental, coherent, and potentially transformative. The energy of conflict is the energy of transformation. To honestly say how we feel and what we want and what we don't want is important to our dignity and self-esteem. It is not used for fencing and maintaining personal space. It conveys the message: It is I with my interests, needs and desires! Used properly, it is a means of independence and defense against exploitation. It takes courage to speak out, because it carries with it the danger of conflict, but it takes to set personal boundaries.

Keywords: no; border; child; parent; role